

Рецензия

от

проф. Албена Иванова Димова

катедра „Пиано и акордеон“, факултет „Музикална педагогика“,

АМТИИ – Пловдив

за дисертационния труд

на Тунджай Йълдъз

докторант към катедра „Пиано и акордеон“, факултет „Музикална педагогика“,

АМТИИ – Пловдив

на тема

„Клавирната музика на Турция, Армения и Азербайджан“

за присъждане на образователната и научна степен „доктор“

в професионално направление 8.3 „Музикално и танцово изкуство“

по научна специалност „Музикознание и музикално изкуство“

Тунджай Йълдъз е пианист със значителен концертен опит, който с настоящия дисертационен труд пълноценно разгръща своя интерпретаторски талант, насочвайки усилията си към съдържателна и крупна изследователска цел – да представи в изпълнителски и теоретичен аспект клавирната музика на Турция, Армения и Азербайджан. Мотивацията за избор на темата идва от естествената музикална среда на докторанта, от репертоарните му предпочитания и интереси, както и от прякото влияние на азербайджанският професор Зохраб Адъгюзелззаде, оказано в годините на неговото професионалното съзряване. Завършил успешно със специалност пиано Музикалното училище в Ескишехир /Турция/, Тунджай Йълдъз получава бакалавърска степен от Педагогическия факултет на Университета „Улуда“ /Бурса/ в класа на руския пианист Александър Мекаев. По-късно придобива и магистърска степен в специалност „Изпълнителско изкуство“ на АМТИИ – Пловдив, обучавайки се последователно при проф. Георги Кънев и проф. Роксана Богданова. От 2009 г. педагогическата дейност на докторанта протича в Тракийския университет в Одрин, където е щатен преподавател и за известен период декан на Музикалния факултет. Концертната му практика е свързана с рецитални и камерни изяви в Турция и България. През последната година той успешно концертира в Тасмания и Австралия. Репертоарът му обхваща творби от различни епохи и национални стилове,

които той интерпретира неизменно с творческа задълбоченост, с техническа прецизност и собствен, убедително изграден изпълнителски почерк.

Избраната от Тунджай Йълдъз художественотворческа форма на докторантура предвижда многостранно обследване на тезата. То е свързано със събиране и анализиране на значителен документален материал, подходяща селекция на представителните за всяка култура автори и творби и тяхното концертно изпълнение в шест отделни програми. Тези различни подходи към проблематиката на труда дават възможност за извличане на ценни познания, които в процеса на интерпретацията обогатяват представата за стойността на изследвания обект и превръщат практическата част от дисертацията в своеобразно доказателство за нейната значимост. Клавирната музика на Турция Армения и Азербайджан е сравнително малко проучвана /не само у нас/. Клавирните школи в тези страни са във фокуса на изследователската наука едва от няколко десетилетия и насочването към тази област предопределя актуалността на разработката.

Съдържанието на труда включва **шест компактдиска** с документални видеозаписи на изнесените концертни програми и **теоретична част от 96 страници**, структурирана в **Увод, Четири глави с 51 нотни примера, Заключение и Библиография със 17 заглавия**. Обемът на дисертацията е изцяло в стандарта и регламента на изискванията за тази специфична форма на разработка. **Авторефератът** точно отразява проблематиката на дисертационния труд, а научните публикации по темата са достатъчни и засягат съществени страни от изследователската работа.

В **Увода** на текстовия материал целта на изследването е формулирана ясно и са определени основните задачи и методики на проучване. В него е съобщена и работната хипотеза, която се насочва към общия знаменател в клавирното наследство на трите страни – устойчивата връзка с фолклорната традиция и специфичната ладово-интонационна музикална среда, която изгражда определени норми в творческите възгледи и изразните средства на авторите.

Първа глава – Клавирната музика на Турция – осветлява в исторически план основните социални и религиозни трансформации, които предопределят културната идентичност. В направената периодизация от

древността до наши дни присъстват интересни данни за най-ранните музикални свидетелства, за инструментариума, култовете и ритуалите, които обособяват първите музикални общности и оформят типична за целия регион музикална система с решаваща роля за разпознаваемия облик на професионалната култура. Следвайки темата, проучването отбелязва възловите институционални реформи през 20-ти век и се фокусира върху личности и фактори с фундаментално значение за развитието на композиторската школа. Засегнати са събития и процеси, които благоприятстват европейското влияние върху турския концертен живот и дават тласък за бързата еволюцията на общото и специализирано музикално образование в страната. Отбелязаните факти изясняват взаимодействието с най-добрите европейски школи, от които първите турски композитори черпят познание и вдъхновение. Обучението на повечето от тях протича в големите музикални центрове на Париж, Виена, Прага и личните контакти с творци като Венсан Д'Енди, Габриел Форе, Бела Барток, Паул Хиндемит, Надя Буланже, Маргьорит Лонг несъмнено предопределят една благоприятна перспектива. Информацията за първите образци в основните жанрове е подробна и изчерпателна. В биографичните данни за някои от авторите */Ахмед Аднан Сайгун, Кемал Илериджи, Муаммер Сун/* са вплетени кратки анализи и примери от клавирни произведения, които подчертават сходствата с ладовата и метроритмична структура на фолклорната музика и изясняват превъплъщенията ѝ в индивидуалните композиторски техники. Акцентирани са оригинални похвати и търсения, проследени са ориентациите към съвременните авангардни течения. По мое мнение в тази глава недостатъчно е коментиран феноменът на макамите като основен принцип на музициране и фактор за оформяне на структурните модели в музикалния процес. Освен в познатата си функция на ладова и формообразуваща основа за традиционната музика, смисловият диапазон на макамите притежава изключително богат образно-емоционален пласт, който се простира отвъд музикалните елементи и обхваща цялостната философия на източната музика. Изясняването на тези дълбоки духовни съдържания и техните взаимовръзки със словото и другите изкуства, би осветлило по-ярко закономерностите, определящи клавирната проблематика и съответните изисквания към интерпретаторската работа на пианиста.

Във **Втора глава – *Клавирната музика на Армения*** – е използван сходен исторически и аналитичен план. Неговият широк периметър позволява да се наблюдават в последователност етапите на формиране на музикалните системи, спецификата на инструментариума и жанровете в църковната музика, особеностите на арменската нотация, както и доминиращи нагласи и взаимодействия със световната култура, получили значението на фактори в социалния, политическия и културен живот. По-подробно е изследвано клавирното наследство на знаковите музикални фигури от различни периоди /*Тигран Чохаджанян, Комитас, Арам Хачатурян, Александър Арутюнян, Арно Бабаджанян*/. Информацията, засягаща клавирната литература е богата на фактология и набелязва определени стандарти в протичането на музикалните форми, в хармоничната и темброва трактовка на фолклорния първоизточник, в тенденциите за приспособяване на *екзотичните* интонационни парадигми към *темперираните* възможности на пианото.

Трета глава е посветена на ***Клавирната музика на Азербайджан***. В този раздел е отделено значително място за характеристиките на *мугамите* като са изяснени много от техните разновидности във вокалното и инструментално битие на необятната фолклорна практика. Дадени са подробни сведения за типичните азербайджански народни инструменти и са анализирани много детайли, които провокират в клавирните композиционни стилове търсенето на особени щрихи и регистрови съчетания, имитиращи необичайното им звучене. Засегнати са проблеми на формообразуването, на ритмичния рисунък и разчупеното свободно фразиране, детайлно е следвана автентичната първооснова и произлизащите от нея творчески варианти. В документалната част на тази глава са обхванати съществени исторически факти, творчески описи и клавирна литература с необходимите уточнения спрямо преобладаващи жанрове, форми, програмни предпочитания и влияния, идващи от модерните европейски направления и от джаза. Обособяват се фигурите на *Узеир Хаджибейов, Фикрет Амиров, Кара Караев, Тофик Кулиев*. С нотни примери са коментирани първите им сонатни и концертни образци, много сборници с клавирни обработки и миниатюри, циклични произведения и камерни творби, в които се пречупват разнообразни романтични и авангардни тенденции.

В Четвърта глава – *Анализи на изпълнените произведения* – проучването на темата се насочва към практическата част от дисертацията. Освен исторически справки за възникването на творбите, в тези анонси към концертните програми са коментирани съществени компоненти, избистрящи идеята, стила и формата на всяка конкретна пиеса. Структурният и фактурен анализ отразява в относителна пълнота клавирната проблематика и извежда от изпълнителската лаборатория ценни методически обобщения. Те засягат поетичната и образната сфера, импровизационната свобода, динамичната скала, педализацията, своеобразното ритмично комбиниране, имитационни похвати и драматургичното изграждане. Обяснени са технологията и значението на сонорните ефекти, които в съвременните пиеси оригинално *разширяват* тембровия диапазон на пианото. Наблюденията са плод на самостоятелната работа на докторанта. Те прибавят към натрупаните познания личното му интерпретаторско кредо и музикално светоусещане. Известно неудовлетворение в този раздел предизвикват многочислените технически грешки, които оставят впечатление за повърхностна редакторска работа върху текста.

Заключението на теоретичния компонент от изследването извежда логични изводи за сходствата в клавирната музика на Турция, Армения и Азербайджан. Те са базирани върху сравнителното проучване и аргументират хипотезата за трайната връзка на авторската музика с националните стилове, независимо от разнообразните влияния, под които тя попада. Във формулировката на обобщенията се забелязват известни пропуски, което пречи да се затвърди категорично представата за стойността на тези творби спрямо световните образци в клавирното изкуство. Използваната библиография потвърждава ограничения брой на авторитетните източници и определя разработката като особено необходима и полезна.

Основна творческа част на дисертацията са рециталните програми, изнесени от Тунджай Йълдъз. Те оформят внушителна панорама на изследваните музикални факти и представят значими за всяка от трите страни композитори, исторически периоди, направления и жанрове. Освен солови творби, в концертите присъстват произведения за четири ръце и два рояла, клавирни транскрипции на балетна и филмова музика, един концерт за пиано и оркестър в приложение за две пиана. **Клавирната музика на**

Турция е представена от следните автори: Ахмед Сайгун /с клавирния цикъл *„Албумът на Инджи” оп.10* и танцувалната сюита *„От Анадола”*/, Муамер Сун /с 11 пиеси от пространния четиритомен сборник с клавирни миниатюри *„Цветовете на родината”*/, Фазъл Сай /с ранния клавирен цикъл *„Фантастични пиеси”*, *Две балади*, соловите пиеси *„Черната земя”*, *„Ницше – Вагнер”* и творбата за четири ръце *„Зимно утро в Истанбул”*/, Камуран Индже /със съвременната пиеса *„Синя симфония”*/. Развоят на клавирната музика в Армения е илюстриран с произведения на Комитас /соловите *„Шест танца”*/, Арам Хачатурян /*„Детски албум”*, *Сонатина* и клавирните обработки на *„Ноктюрно”* из филма *„Отело”* и *„Приспивна песен”* из балета *„Гаяне”*/, Арно Бабаджанян /*„Мелодия”* и *„Емпромптю”*/, Арно Бабаджанян и Ал. Арутюнян /*„Арменска рапсодия”* за две пиана/. Клавирната музика на Азербайджан присъства в изследването с творби на Фикрет Амиров /*„Вариации за пиано”*, *Два прелюда*, *Две емпромптюта*, *Лирична мелодия*, *„Дванадесет миниатюри”* и *„Детски сцени”*/, Фикрет Амиров и Елмира Назирова /*Албанска сюита за две пиана и Концерт за пиано и оркестър върху арабски теми*/, Тофик Кулиев /соловият цикъл с 12 миниатюри *„Албумът на Джамиле”*/, Кара Караев /клавирната обработка за две пиана на *„Най-красивата из най-красивите”* из балета *„Седемте красавици”*./

В концертния вариант пиесите са комбинирани с идеята за паралелно илюстриране на трите култури. Слушателят възприема с лекота естествените сходства в първите професионални клавирни опуси, широкия спектър от композиторски търсения и своеобразния подход към инструмента при всеки индивидуален стил. В тази мащабна клавирна мозайка Тунджай Йълдъз се изявява като проникновен тълкувател и оригинален артист. Ярките му изпълнителски качества - чувствителна природа, усет за драматургична логика, техническата стабилност, великолепна звукова култура, сценична свобода и сугестивност – са ключа към сложните поетични светове на авторите. Музикалните образи се вплитат в релефно моделираната клавирна фактура и обхващат с емоционална и смислова пълнота многообразните съдържания. Изпълнителските концепции на докторанта *улавят* с изключителна прецизност фините структури на миниатюрите /Ф. Амиров – *Детски сцени*, *Дванадесет миниатюри*, А. Сайгун – *Албумът на Инджи*, М. Сун –

Цветове на родината, А. Хачатурян – Детски албум, Т. Кулиев – Албумът на Джамиле/, сложните ритмични комбинации и вихрени танцувални енергии /*Ф. Амиров – Тема с вариации, Ф. Сай – Фантастични пиеси, Комитас – Шест танца, А. Сайгун – От Анадола/,* специфичното реене и дихание в експресивните мелодични линии /*Ф. Амиров – Лирична мелодия, Две емпромтютюта, Ф. Сай – Черната земя, Ницше – Вагнер, Балада за влюбените, А. Бабаджанян – Мелодия, А. Хачатурян – Приспивна песен, Ноктюрно/,* мощните и виртуозни звукови напластявания в разгърнатите романтични форми /*Амиров/Назирова – Албанска сюита, Концерт за пиано и оркестър/.* Рециталите на Тунджай Йълдъз оставят трайни впечатления за задълбочен прочит на изследваните музикални текстове. Постиженията му са равностойни в целия диапазон на представените клавирни стилистики. Те са с висока художествена стойност, отразяват солидна подготовка и значимо професионално присъствие. Заслужава адмирации и великолепно партньорство на Гергана Йълдъз, с която са осъществени ансамбловите изпълнения.

Предвид тези мои наблюдения оценявам цялостната работа на докторанта като новаторска и практически приложима в областта на клавирната интерпретация и музикознанието. Изследваните автори и творби се представят така изчерпателно за първи път в България. Впечатляващ е броя на премиерните изпълнения и почти интегралното обхващане на клавирното наследство на Фикрет Амиров. Отделеното внимание на клавирните миниатюри и транскрипции е сериозен принос към разширяването на педагогическия и концертен репертоар. Трудът несъмнено допринася за популяризирането на клавирната музика на Турция, Армения и Азербайджан извън пределите на трите страни.

На същите основания поздравявам докторанта и предлагам на Научното жури да присъди на Тунджай Йълдъз образователната и научна степен „доктор“ в професионално направление 8.3. *Музикално и танцово изкуство* по научна специалност *Музикознание и музикално изкуство /05.08.02/* съобразно изискванията на ЗРАСРБ .

07.09.2017 г.
Пловдив

Подпис:
Проф. Албена Димова